

Csaba László: Az őszi-téli számlák kézhezvétele sokterápiával fog fölérni

Windisch Judit

A magyar társadalom rég szembesült már a mindennapjait közvetlenül érintő megszorítással, minél inkább rájátszott a kormánypárt arra, hogy megvédi az emberek anyagi helyzetét, annál durvább lesz az ébredés – mondta a hvg360-nak Csaba László közgazdász, egyetemi tanár. Interjú.

hvg360: Nem hátrált meg a Fidesz, Novák Katalin hétfőn aláírta a katatörvény szigorítását. Mi célt szolgál az intézkedés úgy, hogy magát az 50 ezres adó- és járulékszintet nem emelték?

Csaba László: A katánál két okból érezhetik magukat rosszul az emberek: az első az új szabály statáriális bevezetése. A rögtönző kormányzati stílus az első pillanattól jellemző a Fidesz-kormányra, így szoktak dönteni a legváratlanabb helyeken és pontokon, lényegében hétfőről keddre. Szerintem itt is az lehetett, hogy valaki kitalált valamit a József Nádor téren, az ötlet megtetszett a miniszterelnöknek és 9 és 12 között bevezette. De ez nincs se végiggondolva, se végigszámolva. Az éven belüli adóváltozás jogbizonytalanságot okoz, másrészt nem is ajánlottak fel helyette semmit.

A katát nyugodtan hívhatjuk államilag engedélyezett adóelkerülésnek, egy jelentős réteg nyilván az indokoltnál kevésbé vett részt a közteherviselésben (például a nyugdíj-, egészségügyi-, iskolarendszer fenntartásában), ezért másokat jobban kell adóztatni, de ezt akkor sem így kell orvosolni.

Ha már egyszer létrejött, és több százezer ember ebben a keretben működik – van, akiknek a túlélés záloga –, akkor nem jogos, méltányos és helyes egyik napról a másikra megváltoztatni.

Novák Katalin meg sem próbálta betölteni az Alaptörvény által biztosított – igaz, korlátozott – ellensúly szerepét, nem küldte vissza a parlamentnek a jogszabályt egy észszerű határidő bevezetését kérve. Pedig nem dőlt volna össze a NER, és Varga Mihály tekintélye sem lenne se nagyobb, se kisebb az eddigiénél.

Ami történt, az tovább erősíti a társadalom és a politikai osztály között kialakult szakadékot, és az emberek teljes joggal érzik úgy, hogy a kétharmad úgy viselkedik, mintha bármit megengedhetne magának. Ez nem így van, ezt is üzenik a tüntetések.

hvg360: De nem vezet eredményre, a hídlezárás sem.

Cs. L.: Szerintem senki sem gondolja, hogy a tüntetés hatására Varga Judit majd hamut szór a fejére, amiért nem tartották be a jogalkotási törvényt, vagy Varga Mihály bevallja, hogy már megint előbb léptek, és csak aztán kezdtek el számolni.

Ez inkább az emberek kétségbeesésének a megnyilvánulása. Ezzel szemben a kormány úgy érzi, teljesen rendben van, amit tesz.

Jelentős kiigazítási kényszerrel szembesült a kormány, de az igazi megszorítás csak 650 milliárd forint volt, az, amikor Orbán Viktor lehúzott 40 tételt a listáról. A többi csak képletes, hiszen eltervezett beruházások nem valósulnak meg, ami nem látszik meg a költségvetési egyenlegen. Ez körülbelül olyan, mintha arról beszélnék, mivel lehet többet megtakarítani, ha Hawaiiira nem megyünk el vagy a Seychelles-szigetekre? Valami plusz kellett még, ezek közül az egyik a nyugdíjrendszer érdekében tett lépés volt.

hvg360: Ha a nyugdíjassza rendbetétele volt a cél, meg hogy több adót és járulékot fizessenek be, nem lett volna célszerű az adó emelése? Parragh László kamarai elnök is azt mondta korábban, vagy szüntessék meg az egészet, vagy emeljék meg az 50 ezres tételes adót.

Cs. L.: Tartalmilag helyes észrevétel, amit Parragh László mond, ugyanakkor azt látjuk, hogy a Fidesz-kormányzat jelentős részben olyan, mint egy látványpékség.

A kormányzás nem feltétlen arról szól, ami lényeges, hanem arról, amit mindenki megért, átlát. A kommunikációs szempontok és a gyorsaság sokszor felülírja az érdemi ügyeket. A katánál szerintem a Fidesz 2009–10-es üzenete játszott, hogy ők az alacsony adók pártja.

Hiába fizeti meg a másik oldalon mindenki, az üzenetet mindenki megérti. Az, hogy nem emelnek adót, ugyanolyan szimbolikus üzenet, mint a rezsicsökkentés megvédése vagy a „háború és béke”. Ilyen üzeneteket minden választási kampányban használtak, a mostaniban is.

hvg360: Ez átverés: nem emelnek adót, de közben a katások 80 százalékát kirakják.

Cs. L.: Ha van egy kényszerhelyzet, akkor lépni kell, el kell dönteni, hogy melyik ujjukat harapják meg. Szerintem kommunikációs szempontból nem merték 100 ezer forintra emelni a katát, hiába mondta akár maga Parragh László is, hogy ez így nem jó. Az asztalnál ülő Rogán Antal közbeszólhatott, hogy ezzel az üzenettel nyertek választást, nem csinálhatnak mást. A 80 százalék kizorításával ugyanazt az eredményt érik el.

hvg360: Térjünk át a rezsicsökkentésre, hiszen ahogy ön is mondta, annak megvédése az egyik legfontosabb kampányüzenet volt. Azt állították, hogy az ellenzék akarja eltörölni a rezsicsökkentést, most mégis hozzáúlnak. Sok kérdésem van ezzel kapcsolatban, de kezdjük azzal, hogyan értékeli a lépést.

Cs. L.: Ez is kényszerhelyzet volt, a piaci viszonyok megváltoztak. A rezsicsökkentés eleve elhibázott irány volt, a lakosságot és főleg az ipart energiamegtakarításra kellett volna ösztönözni, mikor erre tér, idő és pénz is volt. A kormány nem ezt tette: fogyasztásra ösztönzött és azt hangoztatta, itt a legolcsóbb az energia.

Látjuk, hol tart az áram, olaj és gáz világpiaci ára, és erre ráakódott az ellátási bizonytalanság is. Eddig ez nem volt. Annyival kalkuláltak, hogy lehet, többet kell majd fizetni, meg hogy nem orosz, hanem mondjuk azeri, katari olajjal és gázzal töltik fel a készleteket. De hogy még ez sem biztos, az nem merült föl.

A Nyugat-Európában tapasztalható pánik szerintem utolérte a mi döntéshozóinkat is, szembesültek azzal, hogy olyan ígéretet tettek, aminek nincs semmiféle fedezete. Tényleg baj van, nem tudják ilyen-olyan módon megoldani a helyzetet, mint korábban.

Persze lehet, hogy nincs akkora baj, mint amekkoráról beszélnek, de a pánikot érzni. Kitalálták tehát azt a megoldást, amit más szektorban már alkalmaznak, hogy rezsicsökkentett mellett piaci árat is számolnak.

Ez az őszi-téli számlák kézhezvételekor sokterápiával fog fölérni. Éppen azért most léptek, mert márciusban már nem lehet amiatt tüntetni, hogy júliusban felemelték a gáz árát. A hatás pusztító lesz, különösen a középrétegre, akik a kutatások szerint nagy arányban szavaztak a Fideszre. Különösen náluk fognak sokkhatást kiváltani a számlák, hiszen a kampányban komolyan vehették az ígéreteket, vagy akár pont azért szavaztak arra a blokkra, mert az majd megvédi őket az elviselhetetlen fűtésszámlától is.

hvg360: Legendásan jó stratégának tartják Orbán Viktort, aki három lépésre előre tudja, mi fog történni. Noha Orbán próbál jó kapcsolatot fenntartani Vlagyimir Putyinnal, tudjuk, hogy az orosz elnök zsarol a gázzal és olajjal. Létezik, hogy Orbán nem számolt a választás előtt azzal, hogy gond lehet az energiaellátással?

Cs. L.: Abszolút elképzelhetőnek tartom. Egy évtizede nem adok már tanácsokat a miniszterelnöknek, de amíg adtam, két visszatérő problémája volt.

Egyrészt mondogatta, hogy azért nem szereti a közgazdászokat, mert mindig azt mondják, mit nem lehet megcsinálni, holott őt azért választották meg, hogy amit lehet, megcsináljon, amit nem lehet, azt legalább próbálja meg. Szerintem ez a hozzáállás nem változott.

Másrészt pedig akárhányszor szóba került egy megbeszélésen, hogy az adott ügyből fél év múlva milyen baj lehet, mindig azt mondta, „mit beszélgettek a távoli jövőről, ezt a hónapot kell túlélni.”

Egyiket sem kritikaként mondom, értem, hogy ő olyan típusú politikus, aki hisz az akarat erejében és korlátlanságában. A gondolkodásától alapvetően távol áll, mi lesz 5–10 év múlva – annak ellenére is, hogy EU-s vagy NATO-s döntéseknél belekényszerítik ebbe is.

Biztos vagyok benne, hogy energiaügyben – okkal vagy ok nélkül – ugyanúgy gondolkodik, mint a szocialista korszak politikusai: az energiával nem lehet baj, hiszen az oroszoknak el kell adniuk a gázt, olajat, villanyáramot, tehát ugyanúgy függenek tőlünk, mint mi tőlük. Szerintem sok mindenkiel egyetértésben komolyan gondolhatta, hogy Oroszország nem fog olyan katonai akcióba kezdeni, amiből nem tud jól kijönni. Aztán hidegzuhanyként érthette,

hogy Amerika keresztülverte az olajembargót, Németország is beállt a sorba, és az EU ilyen energetikai szankciót fogad el. Egy új nemzetközi feltételrendszer alakult ki, nem gondolom, hogy ezzel pár hónappal ezelőtt bárki számolt volna.

A Magyar Kereskedelmi és Ipar Kamara Gazdasági évnnyitóján február végén arról beszélt Orbán, hogy Szijjártó Péter a vagányságával majd megoldja a dolgokat. Én csak a tévében néztem, de az volt a benyomásom, hogy miután a sajátjaihoz beszélt, ezt komolyan gondolta. És nem arról van szó, hogy Szijjártó ne dolgozna most eleget, vagy ne próbálkozna, a helyzet változott meg.

hvg360: Vagyis Orbán nem tudatosan verte át a választókat, hanem egyszerűen nem gondolt bele, hogy megtörténhet?

Cs. L.: Biztos vagyok benne, hogy ezt az energetikai forgatókönyvet elképzelhetetlennek tartotta. Nem vették komolyan Matolcsy Györgyöt sem, aki először a Növekedésben majd a pártlapban arról írt, hogy új modellre és kiigazításra van szükség.

hvg360: Abból, hogy nem vették komolyan Matolcsyt, nem az következik, hogy nem látják reálisan a helyzetet?

Cs. L.: Egyáltalán nem látták reálisan, nem tudták elképzelni, hogy a nemzetközi feltételek átalakulnak, új helyzet jön a világ gazdaságban, hogy az ukránok kitartanak, a NATO és az EU pedig ilyen egységben lépnek föl.

hvg360: Orbán Viktor kétszer fogalmazott feltételes módban a rezsicsökkentés fenntartásával kapcsolatban, egyszer a választás reggelén, egyszer pedig a győzelem után tartott nemzetközi sajtótájékoztatón. Akkor azt mondta, majd meglátjuk, hogy fenn tud-e maradni, előtte és utána viszont végig a fenntartásról beszélt.

Cs. L.: Ezek folyamatos játszmák, és ahogy a sakknál is előfordul, hogy a kibic látja, mit kellene lépni, a játékos viszont nem, itt is valami ilyesmiről van szó. Orbán ebben a légkörben beleloallta magát, nem tud és nem is akar nagyon másként gondolkodni. A rezsicsökkentés megtartása egy kiemelt jelentőségű, pozitív üzenet volt, hitt benne, hogy Szijjártó megoldja.

hvg360: Csökkent a kormány szavahihetősége azok után, hogy nem tudták fenntartani a rezsicsökkentést?

Cs. L.: Ez messze a legveszélyesebb folyamat a kormányra nézve. Az, hogy 4–5 ezer ember tüntet a fővárosban, még nem buktat kormányt, de ha 3 millió háztartásban azt számolgatják, hogy a fűtést fizessék ki vagy inkább ruhát vegyenek, az már elgondolkodtatja a választókat.

Minden felmérés azt mutatja, hogy a választók jelentős részben gazdasági alapon döntenek, és ez egy merőben új helyzet lesz az elmúlt évtizedhez képest.

hvg360: De a következő döntésig majdnem 4 év van hátra.

Cs. L.: Nem biztos, láttunk már olyat, hogy menet közben alakulnak át a dolgok. Az első Fidesz-kormány alatt például az orosz válság állított a feje tetejére mindent.

Szerintem nagyon együgyű, jámbor gondolkodás lenne, ha azt mondanák, megvan a többség, azt csinálunk, amit akarunk. A tüntetések azt üzenik, ez nem így van, és egyre több ponton jönnek majd a visszajelzések. A kormány először mindig azt mondja, hogy „nem, nem, soha”, aztán kiderül, hogy mégis lehet változás. Ez attól függ, milyenek a feltételek és hogyan látja a saját túlélési esélyét.

hvg360: Előrehozott választásig fajulhat a helyzet, vagy nincs ebben ekkora lendület?

Cs. L.: Annak kicsi a valószínűsége, a Fidesz nem adja ki a kezéből a hatalmat, mert úgy érzi, ellenzékbe kerülve megsemmisül. Egyszemélyi pártnál személyi változás sem elképzelhető, hiszen ahogy a vezető kilép, a párt megszűnik annak lenni, ami. Azt pedig láttuk már többször is, hogy akár kisebbségből is lehet kormányozni.

hvg360: A rezsiemeléssel kapcsolatban mennyire érezte azt, hogy a kormány előbb lépett és utána gondolkodik? Eleve nem tudni, mi alapján mondták be az említett piaci árat, Holoda Attila volt helyettes államtitkár, energetikai szakértő szerint ez hasraütésszerű is lehet. Egy héttel a bejelentés után még nem jött ki a rendelet, egyeztetnek, próbálnak megoldást találni az árammal fűtők helyzetére.

Cs. L.: Nem akarok Holoda Attilával vitatkozni, de nem teljesen hasraütésszerűek az árak. A legmagasabb tőzsdei árat vehették alapul, azon az alapon, hogy abból baj nem lehet. Hiszen ha később kiderül, hogy az átlagár 20 százalékkal alacsonyabb, akkor még mindig menedzselhető a folyamat, másrészt kisebb lesz a megszorítás is. Ez tipikusan a konyakos ávós esete.

De csak ismételni tudom magam, szerintem nem készültek a rezsicsökkentés visszavételére, azt hitték, meg tudják oldani.

hvg360: Értem, de ha bejelentenek egy ilyen lépést, nem kellett volna előtte minden tételt átbeszélni, hogy minden konkrét kérdésre választ tudjanak adni? Ehelyett bemondtak egy maximumárat, amiről nem tudni, hogyan jött ki, meg azt sem, mi lesz a rendszerhasználati díjjal.

Cs. L.: Egyetértek, egy normális országban egy normális közigazgatásnak pont ez lenne a dolga, de a magyar közigazgatás hosszú ideje nem így működik. Itt ügyvédi irodákban készítik elő a jogszabálytervezeteket, a közigazgatásban nincsenek kutatóközpontok, intézetek, amelyek ilyen kérdéseket végigelemeznének és különböző forgatókönyvekkel, modellszámításokkal állnának elő.

Most nagyjából úgy működik a rendszer, hogy a legmagasabb szinten meghoznak egy döntést és kiadják, hogy milyen számoknak kell kijönniük estére. Mindenki bedobja, ami

eszébe jut, ezek vezetnek az ilyen furcsa történetekhez, mint amiről a katóval kapcsolatban is beszélünk.

Nem számolnak, nem gondolkodnak alternatívákban. A rögtönzött döntéshozatal nem újdonság, de ettől még nem helyes, és egy válságos időszakban így nem lehet felkészülni a jövőre.

hvg360: A pénz vagy a felhasználás visszafogása motiválhatta inkább a kormányt, mikor hozzányúlt a rezsicsökkentéshez?

Cs. L.: Mindkettő egyforma súllyal szerepel, de a pénznek kiemelkedő jelentősége van. Matolcsy becsomagolva, de egyértelműen írt arról, hogy a költségvetési politikán változtatni kell, vissza kell fogni a beruházásokat és kiadásokat is.

Rendkívül szerencsétlennek tartom, hogy a miniszterelnök többször elmondta, hogy a szociális vívmányokból nem vesznek vissza. Ez lehetetlen, egyszerűen abból a tényből adódóan, hogy a magyar nemzeti össztermék háromnegyede fogyasztás. Ha ahhoz nem nyúlnak hozzá, akkor semmihez sem.

Ha viszont elhangzott, hogy nem változtatnak a családok életkörülményein, nem vesznek vissza a fogyasztásból, akkor nem nagyon volt más út, mint amit meg is tettek, hogy jelentősen csökkentették a kedvezményezettek körét. A kata és a rezsicsökkentés visszavétele is erről szól.

Keveset beszélünk róla, de a megszorítások egyik legfontosabb formája az infláció. Milton Friedmannak igaza van, ez a szegények adója. Senkinek nem mondják, hogy elveszik tőle a pénzt, az infláció személytelenül elvégzi a piszkos munkát. A kétszámjegyű infláció néhány hónapon belül sem múlik el, ez pedig segít a kormánynak.

hvg360: Az üzemanyaghoz miért nem nyúltak?

Cs. L.: Szerintem ez is a látványpékség része, a közép- és felső középosztálynak szóló politikai üzenet, hogy kerül, amibe kerül, képviselünk benneteket. A számla jelentős részét a Mol fizeti, de ilyesmiben mindig is partner volt a cég vezetése.

Sokan érezhetik úgy, hogy a kormány tényleg mindent megtesz, lám, tankolásnál is a végösszeg töredékét kell kifizetni, tudom, hova kell húzni az x-et.

Annak idején azt tanultam, hogy az ilyen direkt politikai üzenet nem elegáns és vissza szokott lőni, de úgy tűnik, vannak országok, ahol ez működik.

hvg360: Mi lesz a látványpékséggel, ha kijönnek az óriási rezsiszámlák?

Cs. L.: Akkor jön a szembesülés a valósággal, sokan újragondolják, hogy mi legyen. Biztos, hogy új helyzet lesz, de nem tudom megítélni, hiszen régen nem érte a magyar társadalmat

már ilyen típusú, lökésszerű megszorítás, különösen nem olyan, ami a mindennapi életet közvetlenül érinti.

Minél inkább rájátszott a kormánypárt arra, hogy megvédjük az emberek anyagi helyzetét, annál durvább lesz az ébredés. Közgazdászként nem vagyok meglepve, hiszen valakinek ki kell fizetnie a számlát, és rajtunk kívül nincs más, aki fizethetne.

Ezért van nagy jelentősége most az üzemanyagárnak, és szerintem fenn is tartják a korlátozást, amíg lehet. Az mindenki számára kézzelfogható, a rezsicsökkentés visszavétele még erősebb kártyává teszi az üzemanyagár-sapkát.